

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

שבט תשע"ה גליון 100

העלוך מוקדש לעילוי נשמת רינה בת סעדיה צברי ע"ה בנה ר' זוהר צברי הי"ו

פרשת בשלח

עבור מי נקרע הים פעם נוספת לאחר שישראל

כבר יצאו ממנו ?

ו"אמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ" (יד, ג)

פרעה פחד מאחדות ישראל, ורדף אחריהם רק

כשראה שיש ביניהם מחלוקת

ו"אמר משה אל העם אל תיראו" (יד, יג)

שמשה בדאי ואינו שליח ד' [ברם, ראוי לציין שלדעת האור החיים הקד' (במדבר טו, טו) לעולם לא תהיה תקנה לדתן ואבירם, ואינם בכלל עדת קרח שנאמר עליהם "מוריד שאול ויעל".]

במדבר (ילקוט בשלח רלד') אמרו, שבקריעת הים קיטרגו המלאכים שישראל עבדו עבודה זרה במצרים ואינם ראויים שיעשה להם הקב"ה ניסים ויקרע עבורם את הים. והקשה המשך חכמה, מדוע לא קיטרגו כן בעשרת המכות שבהם העניש הקב"ה את מצרים ועשה ניסים רבים לישראל.

ותירץ על פי הירושלמי (פאה א, א), שדורו של דוד היו צדיקים ואעפ"כ נפלו מהם במלחמה משום שהיו בהם בעלי לשון הרע, אך דורו של אחאב אף שמעבדו עבודה זרה לא נפלו במלחמה כי לא היה בהם לשון הרע. וזאת מפני שכשישראל מאוחדים, גם אם חוטאים בעבודה זרה וגילוי עריות נאמר בהם "השוכן איתם בתוך טומאתם" (ויקרא פט"ז), כי מחמת האחדות נחשבים הם כציבור וכות הרבים מגינה עליהם מכל קטרוג ועון, אך כשאינם מאוחדים ויש בהם לשון הרע וריבולות דינם כיחידים ולא כציבור, וכיון שנחסרת מהם זכות הרבים ממילא נידונים על עוונותיהם.

ולכן לא היה קיטרוג על הניסים שהיו בעשרת המכות, מפני שאו היו מאוחדים ולא היה ביניהם לשון הרע [מכילתא בא, פר' ה,]. אך בים סוף לא היו מאוחדים, וכדברי המדרש (מכילתא בשלח יד') שנחלקו לד' כיתות [אחת אמרה ניפול לים, ואחת אמרה נחזור למצרים, אחת אמרה נעשה מלחמה כנגדן, ואחת אמרה נצווה כנגדן], וכיון שנחלקו ונתפרדה החבילה, נחסרה מהם זכות הרבים, ומצאו המקטרגים מקום לטעון שעובדי עבודה זרה הם ואינם ראויים לניסים [וכתב הגר"י אייבשיץ בספר 'אהבת יהונתן' (פס' ג) שגם פרעה ידע שח האחדות עומד לישראל, ולכן לא רדף אחריהם אלא לאחר שראו ש"נבוכים הם בארץ", כלומר שיש ביניהם מחלוקת ומריבה].

ב. ובתנא דבי אליהו (רבה פכ"ד) אמרו "יוצאי מצרים מצוה אחת היתה בידם, שעשו כולם אגודה אחת וכתרו ברית לגמול חסד זה עם זה". וביאר החפץ חיים 'צ"ל, שכשראו ישראל שאין עצה להינצל מגזרות פרעה והשעבוד מתגבר מיום ליום, כתרו ברית לגמול חסד איש עם רעהו כדי שמידה כנגד מידה יתעורר חסד ד' עליהם ויגאלו. ולפי המשך חכמה יתבאר, שכרתו ברית חסדית שהבינו שמצבם הרוחני ירוד ולא יתכן שיגאלו כך, ולכן השתמשו בכח החסד והאחדות שמחפים על כל עון ומשתיקים כל מקטרג. ואכן עלה הדבר בידם, שכן דרשו בפסיקתא (פי"ט) "נחית בחסדך, זו גמילות חסדים", שבזכות גמילות חסד נגאלו ממצרים.

הברקתו הנפלאה של הגר"י זילברשטיין בדין מי

שבירך בטעות 'משנה הבריות' על פיל מת

כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" (שם)

כתב הרמב"ן שכאן נצטוו ישראל שלא לראות שוב את מצרים עד עולם. וקשה, שכן נאמר "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", וכיצד הסתכלו על מצרים בשעה שהדבר נאסר? וכבר נשאלה שאלה זו בזהר הקד' בפרשתנו, 'ר' ייסא שאל, כתיב וירא ישראל את מצרים מת' וכתוב 'לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם'? אמר ר' יוסי, מתים חמו להו. אמר ליה, אי כתיב לא תוסיפו לראותם חיים הוה אמינא הכי וכו'. וביאר הגאון ר' יוסף ענגיל ב'בית האוצר' (ערך 'אדם'), שנחלקו האם אדם מת נחשב אדם, שלדעת ר' יוסי אינו כאדם ולכן איסור ראיית מצרים אינו אלא כשהם בחיים ולא בהיותם מתים, אך ר' ייסא סבר שאף במיתתם אסור לראותם [ויש להעיר שבמכילתא דרשו [וכן הוא בתרגום יונתן]

צריך ביאור שהרי כל בני ישראל יצאו ממצרים וכיצד דיבר עימם פרעה. ופירש בתרגום יונתן "וימר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמשתירון במצרים". וכתב המהרש"א (סנהדרין צד, א), שהיו יהודים נוספים שנשארו עימם. וקשה, שהרי הרשעים שלא רצו לצאת ממצרים מתו במכת חושך (רש"י י, כב), ומדוע לא מתו אז דתן ואבירם. והרא"ש (עה"ת שמות י, ב) תירץ, שדתן ואבירם לא נתייאשו מהגאולה. וצריך ביאור, שכיון שנשארו במצרים אין לך יאוש גדול מזה מן הגאולה ומדוע לא מתו.

ג. ונראה לבאר [ותמכתו יתדותי על הרמב"ן (פס' י), ובעיקר על דברי ר' אליעזר אשכנזי בספר 'מעשי תורה פי"ה)], שהנה דתן ואבירם על משה רבינו לאורך כל השנים במצרים ובמדבר, וטענו שהוא מוליך שולל את ישראל, ולא יתכן שה' שלחו להוציאם ממצרים, שכן לאברהם אבינו נאמר שיגאלו רק לאחר 400 שנות שעבוד. ולכן נשארו דתן ואבירם במצרים, ולא משום שנתייאשו מהגאולה, אלא סכרו שזוהו רצון ה' שישראל יתעבדו במצרים 190 שנים נוספות.

ב. ולכן כשסיימו משה ואהרן לדבר עם פרעה בפעם הראשונה, ומחמת כן הכידי האחרון את עולו על ישראל, אומרים להם דתן ואבירם "ע"פ רש"י ה, כן "וירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאתם את ריחננו בעיני פרעה וגו'". ולכאורה הרי משה ואהרן שלחיו ה', וכיצד אמרו להם שה' ישפוט ויעניש אותם? אלא שכאמור טענו דתן ואבירם שמושה בודה דברים מליבו, כי אם באמת הגיע עת הגאולה לא יתכן שפרעה יוכל למנוע זאת ואף יכביד יותר את השעבוד, ולכן אמרו שה' יעניש את משה ואהרן.

ג. וכשרדף פרעה אחרי בני ישראל דתן ואבירם מצטרפים אליו כדי לשכנע את ישראל שמושה מטעה אותם וצריכים הם לחזור למצרים כי זה רצון ה' [וכ"כ מהרי"ל דיסקין]. וזהו שנאמר (תהלים קו, ז) "וימרו על ים בים סוף" ודרשוהו (תנחומא שמות י') על דתן ואבירם. ובתרגום יונתן מבואר, שחלק מבני ישראל שמעו להם ורצו לחזור ממצרים.

ואף לאחר שנקרע הים לישראל, דתן ואבירם אינם חוזרים בהם, מפני שכפי שכתב ב'באר מים חיים' (יד, כט) בשם המדרש, לאחר שיוצאו בני ישראל מהים נקרע הוא שוב עבור דתן ואבירם [כדי שיעשו תשובה, או בזכות שהיו שוטרים במצרים וריחמו על אחיהם], ודבר זה חיוק את דעתם, כי סברו שהים נקרע בפניהם מחמת חשיבותם. ועל כן אמרו לישראל שקריעת הים אינה הוכחה לצדקת משה, כי גם להם נקרע הים. וכשראו ישראל מאמינים במשה הצטרפו אליהם בדרכם במדבר, ובכל פעם הסיתו אותם נגד משה כדי שיחזרו למצרים.

ד. ובמעשה המרגלים אמרו ישראל "ניתנה ראש ונשובה ממצרים", ודרשו חז"ל (ילקוט במדבר תשמ"ג) שרצו למנות את דתן ואבירם במקום משה ואהרן ולחזור תחת הנהגתם למצרים. וזהו כי מחמת שנתייאשו מלכבוש את הארץ הסיקו שדתן ואבירם צודקים ועדיין צריכים הם להשתעבד במצרים [נתן דעתך למהלך זה שלאורו יתיישבו קושיות רבות בענין דור המדבר אלא שקצר המצע מהשתרע ובי"ה עוד חזון למועד]. ה. ובספר מלכים (א' פי"ח) מובא, שאליהו הנביא קיבץ את ישראל להר הכרמל, ולקח שני פרים להקרבה, אחד לו ואחד לנביאי הבעל, וזכה לקדש שם שמים ולהחזיר את ישראל בתשובה. וכתב בסדר הדורות (ערך דתן ואבירם) בשם האריז"ל, שנשמות דתן ואבירם נתגלגלו בפריים אלו.

ואף שאין לנו עסק בתורת האגלולים, נראה לבאר לפי ערכנו, שתיקונם היה מידה כנגד מידה. כי במס' יבמות (צ, ב) אמרו, שאף שהיה אסור להקריב או בבמה, הקריב אליהו בכרמל בחוראת שעה כדי לחזק את ישראל. ואם כן היו הכופרים יכולים לומר שאליהו בודה מלבו ולא יתכן שה' שלחו. אמנם משנעשה הנס ונתקדש שם שמים ידעו כולם שאליהו שליח ה' וכל דבריו אמת. וזה נגרם ע"י דתן ואבירם שנתגלגלו בפריים שהוקרבו, וזכו בזה לתקן את חטאם שטענו

מורי יהיא בן שודיה ז"ל ע"י גב' חדי שולה
תרנג'ה פנינה בת לולוה אלוני ע"ה
חנה בת סאלם ג'ראפי ע"ה

שלום בן סאלם ז"ל ע"י ר' בן יוסף הי"ו
יהודית הילדה בת חווה ביטון ע"ה
מרדכי בן חנה ויוסף חצרוני ז"ל

לעי"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן סאוס ז"ל ♦ נאיה בת תאג'ה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרח ע"ה

"יורא ישראל את מצרים מת- לא מתים היו, אלא מתים ולא מתים", דהיינו שהיו גוססים, ולכאורה גוסס בודאי שנחשב כאדם ואם כן שוב קשה כיצד הסתכלו ישראל עליהם. וכן העיר המהר"י ענגיל שם (אות ב').

ב. נידון זה קשור למעשה שהיה בשני ידידים שהיו שותפים נאמנים בעסק מסויים, וביום מן הימים פרצה ביניהם מריבה קשה עד שאחד מהם נשבע שלא יוסיף לראות את פני חבירו לעולם. כעבור זמן מת חבירו, ובעל השבועה רצה לראות את פני הנפטר ולבקש מחילה, אך מאחר ונשבע שלא יראה את פניו פנה אל הנצי"ב בשאלה כיצד ינהג. התלמידים שהיו באותו מעמד אמרו שאפשר להתיר את שבועתו הואיל ולא נשבע על דעת כן. אולם הרב 'מקור ברוך' שנשאל על כך אמר שאין צורך בהתרת השבועה, שהרי משה אמר לישראל "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", ואחר כך נאמר "יורא ישראל את מצרים מת על שפת הים", ומוכח שהאיסור לראות פני אדם אינו כולל איסור לראות את פניו כשמת נוכ"כ התורה תמימה (כאן). ומרן הראש"ל שליט"א בילקוט יוסף (ארו"ח סי' עה' בהערה) גלה בזה את הנידון האם מותר לקרוא קריאת שמע כנגד ערוות מת.

ה. והנה, הרוואה פיל אלוף מברך משנה הבריות (ש"ע סי' רכ"ה ס"ח). וב'חשוקי חמד' (סנהדרין קט, א) להגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א, הביא מעשה באדם שהגיע לגן חיות כדי לברך משנה הבריות, וכשראה פיל גדול שוכב וישן על האדמה בירך בשם ומלכות. לאחר כמה דקות אמר לו אחד העובדים בגן שהפיל אינו ישן אלא מת. ונסתפק אותו אדם האם בירך ברכה לבטלה.

והנה, הגאון ר' יוסף ענגיל דן בארוכה ב'בית האוצר' (שם) האם אדם מת נקרא אדם, וכדרכו בפיל באופן נפלא ונקישר זאת להעלאת עצמות יוסף ע"י משה, וכן למכירת יוסף, ובין דבריו כתב (אות א'), שאף אם נאמר שאדם מת אינו נחשב לאדם, בעל חיים מת נחשב לבעל חיים [עיי"ש בטעם הדבר]. ולפי זה כתב 'חשוקי חמד' שאולי אפשר לברך משנה הבריות אף על פיל מת, מפני שעדיין נקרא פיל למרות שהוא מת. ועוד, שהרי אם לא מבחינים אם הוא ישן או מת, עדיין יש כאן התפעלות מנפלאות ושינוי הבריות, ואם כן אולי ברכתו חלה ואינה לבטלה.

הפשט שלמד הגר"ח קניבסקי מר' זלמן לייב

שולה המוקשים בצבא הרוסי...

"ויבוא בני ישראל בתוך הים ביבשה" (יד, כב)

במסכת סוטה (לו, ב) אמר ר' אמר ש'כשעמדו ישראל על הים היו השבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחילה לים וזה אומר אני יורד תחילה לים. קפץ שבטו של בנימין ויורד לים תחילה, והיו שרי יהודה רוגמים אותם."

ולפי פשוטו רגמו אותם משום שבנימין חטפו ליהודה החשוב את המצוה. אך הגר"ח קניבסקי שליט"א (דרך שיחה) פירש על פי מה שסיפר לו יהודי מרוסיה, ושמו ר' זלמן לייב אסולין, שהיה ממונה בצבא הרוסי על שדות המוקשים, והיו שולחים אותו לפני כולם לראות אם יש מוקשים בשטח כדי שיהרג הוא ולא החיילים הרוסים. ולפי זה ביאר הגר"ח, שיהודה רגמו את בנימין כדי שלא יאמרו 'העולם' שסיכנו אותם תחילה כדי לראות אם יטבעו בים.

מי המציא את הגלגל? ומה אירע לו בקריעת הים?

"ויסר את אופן מרכבותיו" (יד, כה)

בכתבי ר' צדוק הכהן מוחרב פעמים רבות היסוד שכל דבר שנוכר בתורה יש ללמוד את ענינו ומהותו מהמקום הראשון שבו הוא מוזכר. והנה, הגלגל הוזכר בתורה לראשונה כאן אצל מצרים, ויש בכך סעד וסמך לדעה המקובלת שהגלגל הומצא במצרים [ובעקבותיו המציאו אף מרכבות ועגלות, כנוכח לראשונה אצל יוסף וכן כאן בפרשה].

ועומק הענין, שהנה הגלגל הוא מבין ההמצאות שהשיפוע יותר מכל על האנושות, ועליו היתה גאות מצרים, ומחמת גדול אמונתם בכוחם וחכמתם כפרו בהשי"ת, ולכן מידה כנגד מידה כשבא הקב"ה להיפך מהם, "ויסר את

אופן מרכבותיו", ודוקא הגלגל נהפך להם לרועץ, וזאת כדי ללמד ולהראות שלא יתגאה האדם בחכמתו והמצאותיו ויאמין שכל הישגיו מאת ה'.

ר' משה פינשטיין – אלמלא שהתלוננו היו ישראל

מתקיימים במדבר ללא מזון ומים כלל!

"באכלנו לחם לשבוע כי הוצאתם וגו' להמית את כל הקהל ברעב" (טו, ג)

אנו רגילים להתפעל מכך שמשה רבינו לא אכל ולא שתה ארבעים יום בהיותו בשמים, ואף הכתוב מציין זאת. אך לדברי הגאון ר' משה פינשטיין בספר 'דרש משה' (כאן, ובדברים פ"ח) לבני ישראל היה אמור להיות נס גדול עוד יותר, שכן מלכתחילה רצה הקב"ה לקיימם במשך כל שהותם במדבר ללא מזון ומים כדי שיתקדש שמו ית'. אך מכיון שלא בטחו בו וביקשו לחם ומים אף כשלא הרגישו רעב וצמאון כלל, ולא סמכו עליו שידאג לכל מחסורם, הוצרכו לאכילת המן ולהכאת הסלע. ואף שגם אלו היו באורח ניסוי, מכל מקום קיום של עשרות שנים לעם שלם, אנשים נשים וטף, בלא אכילה ושתיה כלל הוא נס גדול עוד יותר.

ולכך אמר (דברים ח, ד) הכתוב, "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה", שכמו שמלותיהם ונעליהם לא בלו ארבעים שנה ולא הוצרכו לאחרים כי לא התלוננו על כך, כן היו אמורים להתקיים ארבעים שנה ללא מזון ומים כלל, ומחמת שהיו קטני אמונה הפסידו זאת.

מלחמת השועלים

"ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים" (שמות יז, ח)

במכילתא (פר' עמלק א') אמרו, שעמלק פסע 1600 מיל משעיר עד רפידיים כדי להילחם בישראל. ושורש שנאתו נתגלה בדברי בעלי התוספות (כאן), "עשו הרשע השביע את אליפו להרוג את יעקב שרימהו בבכורה. ואמר לו, בני בכורי, אם תהרוג את יעקב תשוב לך הבכורה. הלך אליפו אל יעקב ונטל את כל ממונו וכו'. כיון שראה עשו שלא עשה אליפו את מצותו, אמר לעמלק בן אליפו שיהרוג את יעקב. נתרצה עמלק ונשבע לו שיהרגו. וכששמעה זאת תמנע והזהירה אותו, ולא קיבל עמלק את דבריה, אמרה לו, חוב גדול מוטל על זרע אברהם, יועבדו ועינו אותם", ואם תהרוג את יעקב הרי החוב מוטל עליך כי אתה מזרע אברהם. ולכך המתין עד אחר השעבוד שנפרע החוב ויצאו ישראל ממצרים, ובא עליהם להינקות משבועתו."

וכן נתבאר בתרגום יונתן (פס' ח') שעמלק בא "בגלל מצותא [מריבה] דהוה ביני עשו וביני יעקב". וכן הוא בתרגום שיר השירים על הפסוק (שה"ש פ"ב) "אחוז לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים", "ואתא עליהן עמלק רשיעא די נטר להו דבבו על עסק בכורותא וברכתא די שקל יעקב אבונא מן עשו".

ב. ה'תורת חיים' (חולין צב, א) פירש, שהנה ביציאת מצרים חתם הקב"ה על כך שהבכורה מכורה ליעקב, שנאמר (שמות ד, כב) "כה אמר ה' בני בכורי ישראל", ופירש'י "כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו, ולכן בא עמלק להילחם בישראל, כי שטמם על כך שנחלטה וניתנה להם הבכורה. ומשום כך לא נלחם משה בעמלק אלא אמר ליהושע "צא והלחם בעמלק", כי עמלק נלחם בישראל כדי ליטול את הבכורה, וראוי שיעמוד כנגדו מי שירש את הבכורה כדי שתגן עליו וזכות יעקב, וכידוע העניק יעקב את בכורתו ליוסף, שנאמר (בראשית מח, כב) "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", ופירש'י "שכם אחד- היא הבכורה" [וראה בתשובת הרשב"א (דחידושות [מכת"י סי' שסח], שהבכורה לא תסור מיוסף לעולם], ויהושע זכה לבכורתו של יוסף [שנאמר (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו", ופירש'י שהכוונה היא ליהושע שיצא מיוסף והיה כחור גדול כשור], ולכך יבוא יהושע יורש הבכורה, וילחם בעמלק המתנכל לבכורת יעקב.

ואכן, במלחמת הבכורה היתה יד ישראל על העליונה, מכיון שהבכורה באה ליעקב כדיון והסכים הקב"ה על ידו [וביריבונוה של תורה גליון 154 ביארנו בדרך זו את הקשר שבין מכירת הבכורה ליעקב לבין מרדכי שקנה את המן לעבד, וכן כמה ענינים במגילת אסתר].

בארץ ישראל, וגם בארץ, אנגליה, ארגנטינה, ארז"ב, בלגיה, מקסיקו, צרפת ומדינות נוספות, אלפי

יהודים מרוזים את צמאונם מ'בארה של תורה'. בתרומה סמלית יש באפשרותך להנציח את שמות

יקיריך ולהפיץ את אור התורה בארץ ישראל ובעולם כולו. טל' לפרטים: 08-9452903

מעטת מגוון אפשרויות להאזנה לאוצרות 'בארה של תורה', שיחות ושיעורי הרב ראובן גולן על פרשת השבוע שולל נושאים

בהשקפה ומוסר ועניני השעה. בעמדות 'קול הלשון' בכל הארץ, באתר 'קול הלשון', או בטל' 03-6171001 [הקט 1-1-2-48-1].

לתגובות הארות והערות על הנכתב בעלון, או הצטרפות לרשימת התפוצה שלחו הודעה ל- rg5740@gmail.com

לעילוי נשמת רחל בת הביבא שלום ע"ה ♦ רחל בת סאלחה מעברי ע"ה ♦ רחל בת מרים נעמן ע"ה ♦ יהודה בן רבקה שמעוני ז"ל

ורדה בת יוסף גמליאל ע"ה
מזל טוב בת רפאל ורבקה אלדן ע"ה
רונית בת ולנטין ע"ה ע"י אשכרי

הדס בת מלכה טוויל ע"ה
גייראן רבקה בת מלכה אליהו ע"ה
שלמה סלימן בן חיים קרוזני ז"ל

מזל בת שמעה בן דוד ע"ה
רחל בת ג'ריה אוזן ע"ה
סיון סולטנה בת שמחה אדרי ע"ה